

„Ainaviskās telpas analīze un galvenās attīstības pamatnostādnes”

IEVADS

Daugavpils Cietokšņa detalplānojuma teritorija aizņem aptuveni 90 ha lielu platību. Tajā ietilpst Daugavpils cietokšņa vaļņa teritorija un neliela daļa pilsētas platības, kas pieguļ pie cietokšņa teritorijas.

Esošajā situācijā teritorijā dominē kultūrvēsturiskā apbūve, kuru pa perimetru ieskauj aizsargvalnis un ūdens aizsarggrāvis. Daugavpils cietoksnis ir vienīgais īpašu pārbūvju neskartais 19.gadsimta 1.puses cietoksnis Baltijā un arī Ziemeļeiropā.

Cietokšņa ansambli veido galvenā cietokšņa ampīra un klasicisma apbūve, kā arī priekštilta nocietinājums Daugavas kreisajā krastā, kas neietilpst detalplānojuma teritorijā.

Daugavpils cietoksnis ir vērtīgs ne tikai no arhitektoniski kompozicionālā un kultūrvēsturiskā aspekta, bet arī no tā, ka teritoriju raksturo bioloģiskā daudzveidība, piemēram, cietokšņu aizsargvaļņa teritorijā ir konstatēti sikspārņi. Tādēļ detalplānojuma ietvaros tiek piedāvātas teritorijas, kuras noteiktas, kā dabas aizsardzības objektu teritorijas.

Pēc spēkā esošā Daugavpils pilsētas teritorijas plānojuma detalplānojuma projektā ietvertās teritorijas perspektīvais zemes izmantošanas veids noteikts galvenokārt kā sabiedrisko un pārvaldes objektu apbūves teritorijas, kā arī dzīvojamās apbūves teritorijas.

Optimāla teritorijas perspektīvā plānojuma pamatā ir arī pārdomātas ainaviskās telpas izveide. Lai konstatētu Daugavpils cietokšņa ainavisko kvalitāti un to raksturīgākās iezīmes, vizuālās īpatnības, galvenās dominantes un akcentus, tika veikts tā ainaviskās telpas novērtējums.

Teritorijas esošās situācijas ainaviskās daļas novērtējums sevī ietver 3 etapus:

1. Cietokšņa ainaviskās telpas veidojošie pamatelementu novērtējums;
2. Skatu punktu analīze;
3. Ainavu telpas analīze pēc Janga-Geila metodes;
4. Vispārīga koku inventarizācija.

1. CIETOKŠŅA AINAVISKĀS TELPAS VEIDOJOŠO PAMATELEMENTU NOVĒRTĒJUMS

Daugavpils Cietokšņa ainavisko telpu veido:

- **Apbūve un citi mākslīgi radīti ainavas elementi;**
- **Dabas pamatne un apstādījumi,** kas ietver

daudzus estētiskus kompozīcijas elementus, veidojot telpas zilo un zaļo struktūru (skat. 2. attēlu).

Skats uz Daugavpils Cietoksni agrāk

Daugavpils Cietokšņa zaļo struktūru veido vairākas komponentes – parki, skvēri, iekškvartāli un aizsargstādījumi, kā arī Daugavas senlejas krastu zona, veidojot piesātinātu un daudzveidīgu telpas ainavisko kompozīciju.

Teritorijā esošais parks, kurš savā laikā ticis dēvēts par Cietokšņa dārzu un bijis visai iecienīta vieta brīvā laika pavadīšanai, šobrīd nevar lepoties ar augstu vizuāli ainavisko vērtību. Tādēļ tam ir nepieciešami rekonstrukcijas darbi, ņemot vērā mūsdienu labiekārtojuma principus, kura pamatā ir funkcionāla un estētiski pievilcīga kompozicionālā struktūra.

3., 4., 5. attēls **Skats uz parku vēsturiski un tagad no dažādiem skatu punktiem**

Daugavpils Cietoksni atrodamajiem ielu apstādījumiem ir liela nozīme ne tikai kā dūmgāzu un trokšņu aizturētājiem un skābekļa ražotājiem, bet arī kā zaļajiem koridoriem. Esošajā situācijā tie ir gan novecojuši, gan nepareizas kopšanas rezultātā ieguvuši neestētiskas vainagu formas, bet asfaltējot ielas un bruģējot ietves ir sabojāti to stumbri un sakņu sistēma, kas atsaucās uz koka vizuālo apjomu.

6., 7., 8. attēls Ielu stādījumu galvenais uzdevums ir atdalīt gājēju ceļus no transporta kustības un no apbūves, kā arī uzlabot pilsētas ainavisko tēlu, veidojot dabisku telpas norobežojošu elementu

Gan aizsargbūvju mūri un kivetes, gan citas Cietokšņa teritorijas vietas, pēdējo gadu laikā pašsējas rezultātā aizaugušas ar pioniersugām. Bieži vien tas aizsedz un traucē baudīt atsevišķus pievilcīgus skatus gan no Cietokšņa teritorijas, gan uz to.

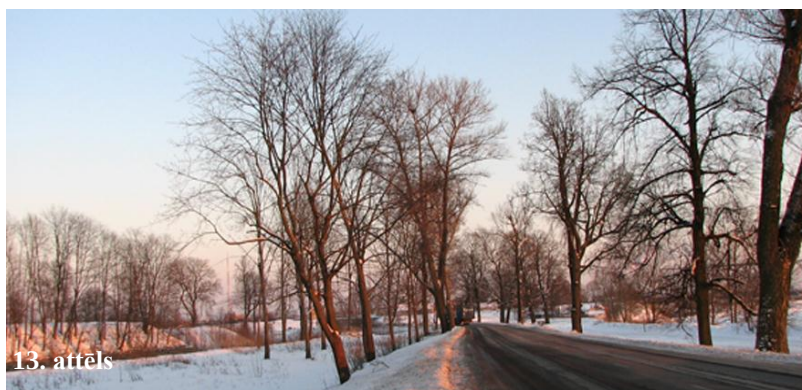
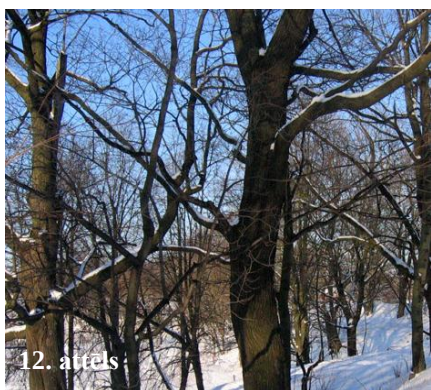
9., 10., 11. attēls Skats uz tām Cietokšņu teritorijām, kurās dominē pašsējas rezultātā veidojusies zaļā struktūra.

2. SKATU PUNKTU ANALĪZE UN TOS VEIDOJOŠIE FAKTORI

Ainavu attīstības izstrādāšanas procesā izvērtēta Daugavpils Cietokšņa teritorija, kā rezultātā izdalīti skati, kas paver skatu vai nosaka tā vizuālo apjomu.

Risinot ainavas struktūras jautājumus, ir jāatdala 2 uztveres mērogi:

- **tuvā uztvere**, ko galvenokārt uztver gājēji, konkrētu teritoriju lietotāji. Lai uzlabotu ainavu, šajā līmenī nepieciešams veidot jau minēto apbūves dažādību, radīt vairāk zemus un vizuāli daudzveidīgus apstādījumus, izmantot ārtelpas arhitektūras elementus;
- **tālā uztvere**, kas ir būtiska uztverot panorāmas un kopējo siluetu. Skatu iespējas rada priekšstatu par Cietokšņa uzbūvi.

12., 13. attēls **Daugavpils Cietokšņa teritorijas ainavā dominē tuvas un vidēji tālas skatu perspektīvas**

Skata vērtību nosaka pēc tā vizuālās kvalitātes, funkcionalitātes un pieejamības. Tiek izdalīti vairāki faktori, kas paaugstina vietas vizuālo vērtību, kā arī noteikti ainavu degradējošie faktori. Nozīmīgākajiem un pašreiz funkcionāli un vizuāli problemātiskajiem skatiem veikta ainavu analīze, izmantojot foto fiksācijas. Izdalītas gan ainavas dominantes, gan tās vizuālās degradācijas, doti ieteikumi teritorijas izmantošanai un ainavas uzlabošanai.

Daugavpils Cietokšņa teritorijā dominējošās ir tuvas un vidēji tālas skatu perspektīvas. To nosaka apkārtējās teritorijas reljefs, ainavā esošo elementu apjoms un ceļu tīkls.

Tuvas skatu perspektīvas atklājas blīvās apbūves teritorijās, kur skatu vizuālās dominantes un akcenti galvenokārt ir kultūrvēsturiskie objekti vai dabas elementi.

Vietās, kur teritorija aizaugusi pašsējas rezultātā, tiek bloķēts ainavas konteksts un tās pievilcība, tādēļ galvenais ainavas uzlabošanas kritērijs ir atkarīgs no attiecīgo teritoriju sakopšanas un „caurspīdīguma” efekta panākšanas. Ainavu nepievilcīgu nosaka arī ēku vizuālais un tehniskais stāvoklis.

Skatu Punktu analīze

Analizējot Daugavpils Cietokšņa vizuālo struktūru, kas veidota 19. gadsimtā, jūtams tās nolietojums un apkārtējo apstākļu ietekme, arhitektoniskais komplekss, kas reiz bijis unikāls, šobrīd nav estētiski pievilcīgs un tā vizuālais stāvoklis degradē apkārtējo vidi. (skatu punktu izvietojumu skatīt shēmā Nr.1)

Skats Nr.1

Skatā Nr.1 redzama Daugavpils cietoksnī esošā Aviācijas iela, gar ielas malām augošie koki atrodas sliktā stāvoklī, tie aizsedz ēkas neļaujot nolasīt to fasādes, kurās jaušamas tā laika arhitektoniskās iezīmes.

Skats Nr.2

Skatā Nr.2 redzama bērzu birzs, kas atrodas Daugavpils cietoksnī pie kādreizējās kara hospitāļa ēkas, kas visticamāk veidota nostalgisku jūtu iespaidā. Nesakoptā ainavas telpa un degradētie labiekārtojuma elementi ainavu padara haotisku un nepievilcīgu.

Skats Nr.3

Skatā Nr.3 var redzēt kādreizējo komandanta ēku, ko patlaban nosedz egļu rinda. Egles būtu nepieciešams likvidēt dodot vietu jauniem, pārdomātiem un estētiski pievilcīgiem stādījumiem, kas ietver noteiktu risinājumu arī monotonā asfaltbetona seguma vietā skata priekšplānā.

Esošajā situācijā egļu apjoms ir vizuāli uzbāzīgs un neiederas apkārtējā telpā savstarpēji konkurējot ar ēkas apjomu.

Skats Nr.4

Skatā Nr. 4 redzama cietokšņa iekšējās apbūves kritiskais stāvoklis, deformētas un nodrupušas fasādes, pussabrukušas ēkas, kuras ieskauj pioniersugu veidotā zaļā struktūra. Esošā situācija apjoms degradē apkārtesošo vidi.

Skats Nr. 5

Skatā Nr.5 redzami Konstantīna vārti. Ap cietoksni esošais valnis vietām ir pārrauts. Vaļņa augstums neļauj no ārpuses nolasīt iekšējā telpas kompozicionālo struktūru.

Skats Nr.6

Skatā Nr. 6 redzami Nikolaja vārti, šie vārti ir zaudējuši savu pielietojumu, to vizuālais stāvoklis ir sliktas kvalitātes. Uzlabojot vārtu tehnisko un vizuālo stāvokli, ainava iegūs specifisku, kultūrvēsturisku vērtību, kā arī vārti iegūs agrāko funkciju, gājēju un transporta kustības virzīšanā..

Skats Nr. 7

Skatā Nr.7 redzama daļa no cietokšņa teritorijā esošā parka, kur kompozīcijas centrā ir piemineklis ar baseinu, kas zaudējis savu funkcionalitāti un estētisko apjomu, atjaunojot to tiktu iegūts vizuāli estētisks elements, kam būtu arī kultūrvēsturiska nozīme. Parkā augošajiem kokiem ir nepieciešama retināšana, kā arī parka teritorijai ir nepieciešams jauns labiekārtojums, kas ietver mūsdienām adekvātu teritorijas plānojumu.

Skats Nr.8

Skats Nr.8 paveras uz ieeju cietoksnī caur Aleksandra vārtiem, kā varam redzēt vārti ir sliktā stāvoklī - tā fasāde un apjoms sāk deformēties, kā arī apaugt ar pioniersugām. Vārtiem nepieciešama rekonstrukcija, jo tā ir viena no cietokšņa galvenajām reprezentatīvajām zonām, tam ir jābūt vizuāli pievilcīgam.

Skats Nr.9

Skatā Nr.9 nolasāmi ieejas vārti cietoksnī (Mihaila vārti) un cietokšņa aizsargmūra apjoms. Aizsargmūri ir sākuši drupt, tā zaudējot savu vizuālo pievilcību, bojājot ainavas kvalitāti. Aizsargmūri un valnis ir apaudzis ar pioniersugām.

Skats Nr. 10

Skatā Nr.10 paveras ainava no cietokšņa vaļņa uz Daugavu un Daugavas ielu. Gar ceļu augošie koki aizsedzot skatu gan no ceļa uz cietoksni, gan otrādi, tādēļ tiem ir nepieciešama retināšana, lielākoties, lai nodrošinātu cietokšņa kultūrvēsturiskās kompozīcijas apjoma eksponēšanu.

Shēma Nr. 1 – skatīt failā Shema_Nr_1

3. AINAVU TELPAS ANALĪZE PĒC JANGA-GEILA METODES

Janga – Geila ainavu telpas analīze ir virzīta uz teritorijas kā vienotas telpas izpēti, nosakot standarta kritērijus, kas uzskatāmi par svarīgiem teritorijas pilnvērtīgai izmantošanai, kuras pamatā ir konkrētās vides kvalitāte un cilvēka uzturēšanās iespēju daudzveidība, ko nosaka ne tikai laika apstākļi un klimata ietekme, bet arī cilvēka fiziskās un garīgās vajadzības.

Kritērijs	Novērtējums				Piezīmes
	mazs	vidējs	vidēji liels	liels	
Satiksmes intensitāte un drošība			*		Teritorija atrodas blakus dzelzceļam un autoceļam, kā arī tās teritorijā noris pietiekoši intensīva satiksme.
Iespējamā kriminālā situācija			*		To nosaka gan ledzīvotāju sociālekonomiskā situācija gan teritorijas vizuālais apjoms.
Klimata ietekme		*			Atrodas valņu ielokā.
Troksnis		*			Dzelzceļa un ielas tuvums, taču ārējos trokšņus lauž apkārtesošais valnis.
Piesārņojums		*			Iedzīvotāju sociālais līmenis.
Smaka		*			Neapsaimniekošanas rezultātā, tā pamazām degradējas.
Netīrība			*		Neapsaimniekošanas rezultātā, tā pamazām degradējas.
Pastaigas iespējas			*		Teritorijā ir iespējas brīvi pārvietoties, taču esošajā situācijā tā neizceļas ar īpaši estētiskām vērtībām.
Stāvēšana, uzturēšanās iespējas	*				Īpašu tam piemērotu vietu nav.
Sēdēšanas iespējas	*				Kā atpūtas vietu var izmantot cietokšņa centrālo parka teritoriju, taču tam nepieciešams mūsdienīgāks labiekārtojums.
Iespējas redzēt	*				Teritorija ir atstāta novārtā, iespēja kaut ko apskatīt un redzēt ir mazas, jo arī esošie kultūrvēsturiskie pieminekļi ir kritiskā līmenī.
Iespējas sarunām	*				Nav vietu, kur ārpus telpām var patīkami pasēdēt un sarunāties.
Iespējas masveida pasākumiem	*				Ir brīvas teritorijas, kuras ir iespējams pielāgot masveida pasākumiem.

Miers				*		Kaut arī teritorija atrodas netālu no pilsētas centra šobrīd ir visai pamesta un klusa.
Aktivitātes	Vasarā	*				
	Ziemā	*				
	Dienā	*				
	Naktī	*				
Fizioloģiskās vajadzības	Ēdiens, dzēriens	*				Nav.
	Atpūta		*			Teritorija atrodas vēsturisks parks, kuram nepieciešams veikt labiekārtojumu.
	WC	*				Tuvumā nav sabiedrisko WC.
Mazā mēroga servisa sastopamība	Zīmes, kartes	*				
	Telefons	*				Sabiedriskām vajadzībām tuvumā neatrodas telefons.
	Pasta kartītes	*				
Esošās kvalitātes novērtējums	Labs dizains		*			Teritorija ir kultūrvēsturisks piemineklis ar visai interesantu arhitektūru un plānojumu, kas laika gaita atstāts novārta.
	Skati		*			Daugavpils Cietokšņa teritorijas ainavā dominē tuvas un vidēji tālas skatu perspektīvas. Pastāv skatu daudzveidība, piemēram, ūdens ainava, ceļa ainava utt. Pēdējos gados pašsējas rezultātā veidojusies zaļā struktūra traucē baudīt pievilcīgus skatus.
	Koki, augi		*			Teritorijā esošā apstādījumu sistēma mūsdienu risinājumos ir novecojusi. Pamatā tiek izmantotas tajā laikā pieejamās augu pamatsugas, kur dominējošās ir liepas, kļavas, kastaņu un papeles.
	Ūdens			*		Viena no zilās struktūras kvalitātēm ir Daugava.

4. VISPĀRĒJA KOKU INVENTARIZĀCIJA

Veicot Daugavpils cietokšņa vispārīgo koku inventarizāciju tika konstatēts, ka vēsturiskajos apstādījumos dominējošā koku suga ir liepas (Tilia sp.), pārējās kļavas (Acer sp.), bērzi (Betula sp.) un zirgkastaņas (Aesculus sp.). Vispārējo koku inventarizācijas pamatojumu skatīt kontekstā ar shēmu Nr. 2.

1. Dvinskas iela. Apsekojot ielas dendroloģisko uzbūvi, konstatēts, ka dominējošā koku suga ir liepas (Tilia sp.), tās eksponējas ielas ziemeļu pusē, veidojot liepu rindu. Daļa koku atrodas sliktā stāvoklī, tiem ir neregulāras vainagu formas, daži eksemplāri ir nokaltuši. Ielas teritorijā obligāti saglabājamās ir 14 liepas (Tilia sp.), 16 bērzi (Betula sp.), 3 lapegles (Larix sp.) un viena zirgkastaņa.

2. Popova iela. Apsekotajā ielā dominē kļavas (Acer sp.) un liepas (Tilia sp.), kas aug pamīšus viena pēc otras, veidojot aleju, kā saglabājami un vērtīgi atzīti 6 koki - 3 kļavas (Acer sp.) un 3 zirgkastaņas (Aesculus sp.), pārējo koku struktūra ir sliktā stāvoklī, tie degradē ielas apstādījumos valdošo ritmu, tie jānomaina pret kvalitatīviem kokiem. Ielas apstādījumus nepieciešams koriģēt tā, lai vietām būtu nolasāmas ēku fasādes, tā neslēpjot aiz koku barjeras arhitektoniski kultūrvēsturisko mantojumu.

3. Aviācijas iela. Aviācijas iela ir viena no garākajām un nozīmīgākajām cietokšņa ielām, dominējošā koku suga ir liepas (Tilia sp.). Ielas apstādījumos esošie koki ir kritiskā stāvoklī, tādēļ lielākā daļa ir jālikvidē un jānomaina pret jauniem. Kā obligāti saglabājami atzīti 32 koki - 24 liepas (Tilia sp.) un 8 kļavas (Acer sp.).

4. Parka teritorija. Dominējošās koku sugas ir papeles (Populus sp), liepas (Tilia sp.) un kļavas (Acer sp). Blīvie koku stādījumi noēno parka teritoriju, sašaurina skata leņķi. Parku nepieciešams atbrīvot no sliktas kvalitātes kokiem, kā obligāti saglabājami atzīti 27 koki, no tiem 10 liepas (Tilia sp.), 12 kļavas (Acer sp.), 4 zirgkastaņas (Aesculus sp.) un 1 bērzs (Betula sp.).

Par obligāti likvidējamiem kokiem atzīta egļu (Abies sp.) rinda gar komandanta ēku, jo egles veido blīvu barjeru, aizsedzot un ar laiku bojājot ēkas fasādi. Saglabājamās ir 2 egles, kas atrodas uz Ģen. Jēgošina ielas. Pelēkais, monotons betona segums, kas atrodas pie komandanta ēkas būtu jāiekļauj zaļo zonu apstādījumos, paredzot tur veģetāciju.

5. Možaiska iela. Gar ielas malām augošās koku sugas ir daudzveidīgas, dominējošās sugas ir liepas (Tilia sp.) un bērzi (Betula sp.), par vērtīgiem, obligāti saglabājamiem atzīti 13 bērzi (Betula sp.), 14 liepas (Tilia sp.) un 1 zirgkastaņa (Aesculus sp.), kopā 28 koki. Pārējie gar ielu augošie koki jānomaina pret jauniem, kvalitatīviem kokiem, jo esošie koki atrodas sliktā stāvoklī.

6. Lidotāju iela. Veicot ielas dendroloģisko analīzi konstatēts, ka dominējošā koku suga ir liepas (*Tilia* sp.), kas veido ielas zaļo koridoru, par saglabājamiem atzītas 14 liepas (*Tilia* sp.), pārējos kokus nepieciešams likvidēt un to vietā paredzēt jaunus, kvalitatīvus stādījumus.

7. Kihelbekera iela. Dominējošā koku suga ir liepas (*Tilia* sp.). Slikta kopšanas, un apkārtējās vides ietekmes rezultātā gar ielas malām augošo koku kvalitāte ir slikta un degradē vizuālo ainavu, tādēļ liela daļa koku ir jānomaina pret jaunie un kvalitatīviem kokiem, veidojot apstādījumus tā, lai būtu nolasāmas ēku fasādes. Par obligāti saglabājamiem atzīti 6 koki – 3 liepas (*Tilia* sp.), 3 bērzi (*Betula* sp.).

8. Ģen. Lagodjuka iela. Liepas (*Tilia* sp.) ir dominējošā suga. Esošais koku stāvoklis ir slikts, tādēļ jāveic pilnīga koku rekonstrukcija, koki ir nekvalitatīvi, to nepareizas kopšanas un apkārtējās vides ietekmes rezultātā, gar ielu malām aug pioniersugas koki.

9. Ordera iela. Dominējošā koku suga ir papeles (*Populus* sp.). Gar ielas malām augošie koki veido zaļo koridoru, kuru nepieciešams atjaunot, jo esošais stāvoklis ir kritisks, dēļ koku sliktās kvalitātes. Konstatēts, ka obligāti saglabājami ir 5 bērzi (*Betula* sp.) un 1 liepa (*Tilia* sp.).

Izvērtējot ielas skatu leņķus, nepieciešams ar koku apstādījumiem piesegt industriālos objektus, bet vietās kur ēkas izceļas ar kultūrvēsturisko arhitektūru, koku apjomus samazināt, lai viegli būtu nojaušama ielas vēsturiskā identitāte.

10. Iekšpagalmi. Iekšpagalmu teritorijās dominējošās koku sugas ir liepas (*Tilia* sp.), bērzi (*Betula* sp.), kļavas (*Acer* sp.) un vietām ābeles (*Malus domestica*), kas vietām degradē telpas vizuālo pievilcību.

11. Apkārtesošā teritorija. Cietoksnim piegulošā ārējā teritorija atrodas sliktā stāvoklī. Cietokšņa valnis un teritorija aiz tā ir aizaugusi ar krūmiem, pioniersugām un nekvalitatīviem kokiem. Dominējošās sugas ir kārkli (*Salix* sp.), ievas (*Padus* sp.), alkšņi (*Alnus* sp.). Šo teritoriju nepieciešams atbrīvot no nevērtīgām sugām, krūmiem un pioniersugām, veidojot sakoptu un estētiski pievilcīgu cietokšņa ārējo teritoriju.

Piezīmes.

Sīkāka koku inventarizācija jāveic detalizētākā teritorijas labiekārtojuma projekta ietvaros.

Shēma Nr. 2 – skatīt failā Shema_Nr_2

ATTĪSTĪBAS NOSTĀDNES

Cietokšņa teritorijā esošie apstādījumi, kas veidojušies dažādos laika posmos, funkcionāli ir nesakārtoti un kvalitatīvā zaļās struktūras aprītē neietverami.

- Attīstot Daugavpils Cietokšņa apstādījumu sistēmu nākotnē, vispirms būtu jāsāk ar vēsturisko parku, skvēru, kā arī ielu stādījumu sakārtošanu.
- Veidojot jaunus apstādījumus jāņem vērā ne tikai esošās, dominējošās kokaugu sugas, to savstarpējā bioloģiskā un vizuālā saderība, bet arī mūsdienu attīstības tendences veidojot kvalitatīvu, pārdomātu un daudzveidīgu stādījumu struktūru.
- Izveidot ielu stādījumus, tā lai tie iekļautos un uzsvērtu Daugavpils cietokšņa kultūrvēsturisko identitāti, veidojot atklātus skatu leņķus uz ēku fasādēm.
- Atjaunojot ielu apstādījumu sistēmu, jāņem vērā Latvijas būvnormatīvi, kas paredz kokus stādīt noteiktos attālumus no būvēm, inženiertīkliem un citiem labiekārtojuma elementiem.
- Aizsargvalnis un teritorija aiz tā jāveido estētiski pievilcīga un vizuāli interesanta, likvidējot nevērtīgos un vizuāli nepievilcīgos koku eksemplārus, lai cietokšņa teritorija eksponētos vizuāli pievilcīga arī no apkārtesošām teritorijām.
- Cietokšņa dzīvojamo pagalmu teritorijas obligāti atbrīvot no augļkokiem. Atlikušos kvalitatīvos kokus pagalmos saglabāt tā, lai veidotos koku bioloģiskā nomaīņa.
- Ieviest Cietokšņa teritorijā zaļo struktūru arī tajās vietās, kur šobrīd tās ir vismazāk.